

บทบาทและศักยภาพขององค์การชุมชนในการจัดการปัญหาทรัพยากรท้องถิ่น
กรณีศึกษา : การปลูกข้าวหอมมะลิในพื้นที่ดินเค็ม อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

คณบดีฝ่ายการ
ห้องสมุดคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
.....มหาวิทยาลัยมหิดล.....

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชนและชนบท
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. 2545

ISBN 974-04-2346-9

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วพ
๙ 826 บ
2545
ณ.3

4137906 ENRD/M : สาขาวิชา : การวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชนและชนบท ;

วท.ม. (การวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชนและชนบท)

คำสำคัญ : บทบาท / ศักยภาพ / องค์กรชุมชน / ข้าวหอมมะลิ

สุพัต เมืองศรีนุ่น : บทบาทและศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการปัญหาทรัพยากรท้องถิ่น กรณีศึกษา : การปลูกข้าวหอมมะลิในพื้นที่ดินเค็ม อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา (ROLES AND CAPACITIES OF LOCAL ORGANIZATION IN MANAGING LOCAL RESOURCE PROBLEMS : A CASE STUDY OF GROWING HOMMALI RICE IN SALINE SOILS OF PHIMAI, NAKHONRATJASIMA). คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : เกษม กุลประดิษฐ์, วท.ม., โอภาส ปัญญา, Ph.D., เอี่ยม ทองดี, ศศ.ม. 176 หน้า. ISBN 974-04-2346-9

องค์กรชุมชนได้รับการยอมรับว่าเป็นหัวใจในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นในทุก ๆ ด้าน เช่น สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานขององค์กรชุมชนที่มีต่อการปลูกข้าวหอมมะลิในพื้นที่ดินเค็ม และเพื่อศึกษาว่าองค์กรชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลิในพื้นที่ดินเค็มได้อย่างไร และองค์กรชุมชนนั้นมีศักยภาพหรือไม่ การศึกษาครั้งนี้ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพร่วมกับเชิงปริมาณ โดยใช้ ใช้การศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และแบบสอบถาม

ผลการศึกษาพบว่าบ้านสัมฤทธิ์เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาดินเค็มซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่มีความเค็มในระดับปานกลาง และมีปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงทำนา จึงส่งผลกระทบต่อผลผลิตข้าวและรายได้ของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกข้าวหอมมะลิ ซึ่งมีคุณสมบัติทนต่อสภาพดินเค็ม และเกษตรกรมีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้น ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสัมฤทธิ์สามัคคี และกลุ่มทำไม้กวาด ซึ่งกลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสัมฤทธิ์สามัคคีและกลุ่มทำไม้กวาดมีบทบาทในการส่งเสริมอาชีพและธุรกิจชุมชน ความเข้มแข็งของกลุ่มดังกล่าวพบว่า เป็นกลุ่มที่มีผู้นำเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มประสบความสำเร็จ หากกลุ่มมีศักยภาพและมีความเข้มแข็งจะทำให้การดำเนินงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพ ถือได้ว่าการก่อเกิดขององค์กรชุมชนดังกล่าวเป็นการรวมตัวกันของเกษตรกรเพื่อจัดการปัญหาทรัพยากรและปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น และองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นจะเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลิของเกษตรกรบ้านสัมฤทธิ์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

ข้อเสนอแนะในการศึกษาพบว่าการก่อเกิดขององค์กรชุมชนควรมาจากการรวมตัวกันเองของคนในชุมชน และองค์กรชุมชนควรมีปฏิสัมพันธ์และมีความเชื่อมโยงกันระหว่างองค์กร หากหน่วยงานจะเข้าไปส่งเสริมองค์กรชุมชนควรส่งเสริมให้องค์กรชุมชนสามารถพึ่งตนเอง และควรจะทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลูกข้าวหอมมะลิในพื้นที่ดินเค็ม เพื่อให้บ้านสัมฤทธิ์เป็นแหล่งปลูกข้าวที่มีคุณภาพอีกแห่งหนึ่ง

4137906 ENRD/M : MAJOR : ENVIRONMENTAL PLANNING FOR COMMUNITY AND RURAL DEVELOPMENT ;

M.Sc. (ENVIRONMENTAL PLANNING FOR COMMUNITY AND RURAL DEVELOPMENT)

KEYWORD : ROLES / CAPACITIES / LOCAL ORGANIZATION / HOMMALI RICE

SUPPAPAT MUANGSRINUN : ROLES AND CAPACITIES OF LOCAL ORGANIZATION IN MANAGING LOCAL RESOURCE PROBLEMS : A CASE STUDY OF GROWING HOMMALI RICE IN SALINE SOILS OF PHIMAL, NAKHONRATJASIMA. THESIS ADVISORS : KASEM KULPRADIT, M.Sc., OPART PANYA, Ph.D., AIEM THONGDEE, M.A. 176 p. ISBN 974-04-2346-9

Local organization is recognized as a key driving force in all aspects of local development including socio-economic and environmental issues. The objective of this research is to study the roles, activities and capacities of local organizations in promoting the cultivation of hommali rice in saline soil. Both quantitative and qualitative methods were applied for data collection. Interview questionnaires were conducted to gather general information and information about hommali rice cultivation. in-depth interviews, participatory and non-participatory observations were carried out also to obtain the qualitative data.

The study found that because of problems with saline soil and water shortages during the period of rice cultivation, farmers in Baan Samrit have decided to plant hommali rice which has a high endurance in saline soils (leading to the increased of productivity and income). However, local farmers could not reach their goals without effective management particularly in resource-base and economic aspects. Therefore, they formed three local organizations to train farmers in cultivating hommali rice. These were the Samrit Samakkee Agricultural Housewife Group, Broom Making Group and Water Using Group. The first two groups have focused on the encouraging employment and communal business, while, the last group has given first priority toward water resource management. The capacities of these local organizations closely relate to the charisma of group leaders. Mostly, the leaders who are well educated or who are held in high respect by local people can easily create new activity that ends with positive results.

The study suggests that local organizations should be formed by local people. In addition, interaction between local organizations for mutual benefit is a must. In the case of local organizations set up by public agencies, the government has to support such organizations until they can be self-supporting. Before creating projects to promote Baan Samrit as the place to produce high quality hommali rice, the government should conduct a study on the factors influencing cultivation of hommali rice in saline soil.